

“ESTUDIO EN LILA” ROMANINDA İSPANYOL TOPLUMU VE KADIN Spanish Society and Woman in the Novel “Estudio en Lila”

Zeliha DURAN*

ÖZET

Edebiyat ve toplum arasında yadsınamaz bir ilişki vardır. Yazar, toplumun bir öznesidir ve ortaya çıkardığı edebi ürün içinde bulunduğu toplumdan izler taşır. Roman, yapısı itibariyle toplumsal analizler yapmak için en uygun edebi ürünlerden biridir. Özellikle polisiye roman, ortaya çıktığı günden itibaren şüphesiz ki konusu, kurgusu ve işleniş bakımından dönemin toplumsal, siyasal ve bilimsel değişikliklerine paralel olarak ilerleyen roman türlerinden biridir. İspanya’da yakın zamanda yaşanan toplumsal ve siyasi değişimler polisiye romanın gelişimi için uygun ortamı hazırlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren tür, toplumsal sorunları konu edinerek bir eleştiri aracına dönüşmüştür. Franco’nun ölümünün ardından kadın yazarlar da polisiye roman türünde eserler vermişler ve kadın bakışıyla türe farklı bir boyut kazandırmışlardır. Franco’nun ölümünün ardından İspanya’yı etkisi altına alan feminizmden etkilenen kadın yazarlar, polisiye romanı ataerkil toplum sistemini eleştirmek ve ters yüz etmek için kullanmışlardır. Bu makalede 1985 yılında María Antonia Oliver tarafından yazılan *Estudio en Lila* romanı incelenmiştir. Dönemin toplumunu ve toplumda kadının durumunu yansıtan roman, özellikle tecavüz ve kürtaj konularına odaklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Polisiye roman, Feminizm, Estudio en Lila, Toplum, Kadın.

ABSTRACT

There is an undeniable relationship between literature and society. The author is a subject of the society and the literary work created by him carries traces of the society which he belongs to. Thanks to its structure, the novel is one of the most suitable literary genres to make a social analysis. Particularly, detective novel from its very beginning is undoubtedly one of the novel types that goes parallel with the social, political and scientific changes of the period in terms of its theme, construction and processing. The recent social and political changes in Spain have paved the way for the development of detective novel. Since the 1970s the detective novel has turned to a tool of criticism of social problems. After Franco’s

* Doktora Öğrencisi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye. Araştırma Görevlisi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Burdur/Türkiye.
E-posta: zduran@mehmetakif.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-1996-7214.

death, female authors also have written with the same aim and they added a different dimension to the detective novel with a female perspective. Under the influence of feminism which has taken hold of Spain after Franco's death, female authors have used the detective novel to criticize and reverse patriarchal system. In this article, the novel *Estudio en Lila* written by María Antonia Oliver in 1985 is examined. Reflecting the society and the situation of woman in the society of the period, the novel particularly has focused on rape and abortion.

Key Words: Detective novel, Feminism, Estudio en Lila, Society, Woman.

Giriş

Edebiyat ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim ilişkisi bulunmaktadır. Edebi metnin yazarının toplumun öznelerinden biri olduğu gerçeğinden yola çıkarak edebi metnin analizinde toplumsal veriler; toplumsal olanın analizinde ise edebi metinler kullanılabilir. Edebiyat insanı her yönüyle ele alırken toplum bilimi yani sosyoloji, insanı bir topluluk olarak değerlendirmiş ve böylece iki farklı alan, insan hayatı noktasında kesişmiştir. Bu kesişme, edebiyat sosyolojisi bilim dalıyla inceleme alanı bulmuştur.

Edebi ürün, kullanılan dil, insan ilişkileri, yaşayış şekilleri, gelenekler, inanışlar, kişilerin duyguları ve düşünceleri gibi unsurların bütünüyle birlikte toplumun bir yansımasını sunmaktadır. Bu noktada gerçeklik ve kurgu arasındaki ilişkinin derecesi akla gelmektedir. Çünkü yazar, gerçeği olduğu gibi aktarmak yerine onu farklı şekillerde sunabilir, değiştirebilir ve hatta bozabilir. O nedenle edebi ürünü, hayatın salt basit bir yansıması olarak değerlendirmek yanlış olur. Diğer yandan yazar, gerçekliği değiştirip bozsa dahi düşlediği dünyayı aktarmak için kullandığı arka plan, yine içinde yaşadığı toplumdur. “Gerçekliği dönüştürse dahi yazarın eserini oluştururken kullandığı malzeme, sosyo-kültürel ortamı gözlemesinden ve bizatihi orada tecrübi bir hayat sürmesinden sağlanmaktadır. Dolayısıyla ortam yazara ve eserine yansımakta ve edebiyat bu alanda sosyolojik okumaya imkan tanımaktadır” (Şatıroğlu, 2005: 174).

Edebi türler içerisinde toplumun yansımasının en iyi sunulduğu düşünülen tür, romandır. “Temelde roman, tarihi boyunca, bir biyografi ve toplumun yaşadığı tüm olayların kaydedildiği bir günlük olduğuna göre; böyle bir günlüğün, az ya da çok dönemin toplumunu yansıttığını görebilmek için bir sosyolog olmaya gerek yoktur” (Goldmann, 2005: 24). Aynı şekilde Rita Felski de kişi olmanın ne anlama geldiğini keşfetme noktasında önemli bir rol oynayan edebiyatın özellikle roman türüne işaret eder: “Bilhassa roman güdü ve arzunun bulanık derinlikleri üstüne düşünmek, bilin-

cin anlaşılmaz akım ve karanlık yollarının haritasını çıkarmaya çalışmak, kendi kendini belirleme ile toplumsallaşma arasındaki sayısız bağ ve çatışmayı aydınlatmak yoluyla yüksek bir psikolojik farkındalığa kucak açar” (2010: 40). Dolayısıyla romanın, diğer türlerle kıyaslandığında yoruma daha açık bir yapıya sahip olduğunu, kişilerin detaylı tahliliyle birlikte toplumsal gerçekliği analiz etmek için daha uygun bir tür olduğunu söyleyebiliriz. “Roman, hem toplumsal gerçekliği ve toplumsal ilişkileri yansıtmakta, hem tanımlamakta, hem de ortaya çıkış şartlarının ve sonuçlarının hikayesini anlatması bakımından sosyolojik çözümlemenin hemen önünde durmaktadır” (Alver, 2003: 20).

Bir roman, özellikle yazım zamanı ve konusunun zamanı örtüşüyorsa, döneminin zihniyeti ve alışkanlıkları hakkında önemli bir bilgi kaynağına dönüşmektedir (Çelik, 2013: 63). Bu bağlamda özellikle polisiye roman, ortaya çıkışından bu yana şüphesiz ki konusu, kurgusu ve işlenişi açısından dönemin toplumsal, siyasal ve bilimsel değişikliklerine fazlaca paralel olarak ilerleyen roman türlerinden biridir.

Döneminin değişen dinamiklerinden en çok etkilenen türlerden biri olan polisiye roman, İspanyol edebiyatında 1970’li yıllarda Franco’nun ölümüyle birlikte büyük bir değişim sürecine giren İspanya’da hem gelişimi için uygun ortamı bulmuş hem de ortaya çıkan siyasi, ekonomik ve toplumsal eksiklikleri eleştirmek için kullanılmıştır. Böylece tür, ülkede baş gösteren sorunları yansıtmış ve toplumsal analize uygun bir bilgi kaynağına dönüşmüştür. Yine bu dönemde kendi kayıp kimliklerinin peşine düşen kadın yazarlar da polisiye roman türünde eserler vermeye başlamışlardır. Bu romanlarda ataerkil toplum yapısı incelenmiş ve eleştirilmiştir. Bu makale de bu dönemde yazılan kadın yazarlı bir roman aracılığıyla genelde dönemin toplumsal zihniyeti ve kadının toplumdaki durumunu; özelde tecavüz ve kürtaj meselelerini konu edinmektedir.

1. İspanyol Toplumuna Işık Tutan Bir Tür Olarak Polisiye Roman

Edgar Allan Poe’nun 1841 yılında yazdığı *The Murders in the Rue Morgue* romanıyla ortaya çıktığı kabul edilen polisiye roman, en basit formülüyle toplumun düzenini bozan bir suçun işlendiği, birden fazla şüphelinin olduğu ve sonunda suçlunun cezalandırılmasıyla düzenin sağlandığı roman türüdür. Dünyaca ünlü dedektif Sherlock Holmes’ün yaratıcısı Arthur Conan Doyle ile kesin biçimine ulaşan tür, iki büyük dünya savaşı arasında altın çağını yaşamıştır.

José Colmeiro polisiye romanın ve siyasi romanın modern dönemle bağlantılı olduğunu, her iki türün de sanayileşmeyle, kentleşmeyle ve bu

döngüde ortaya çıkan yeni toplumsal çekişmeler neticesinde şekillendiğini ileri sürer ve polisiye romanın kentleşmeyle paralellik göstererek geliştiğini belirtir (2015: 16). Dolayısıyla Colmeiro'ya göre polisiye roman, hızla büyüyen şehirleşme neticesinde ortaya çıkan sorunlar karşısında devletin ideolojik aygıtlarını tamamlayıcı bir misyonla gelişimini sürdürmüştür. Diğer yandan polisiye romanı toplumsal bir olgu olarak ele alan Ernest Mandel, polisiye romanın ortaya çıkışını ve gelişimini, burjuva sınıfının çıkarlarıyla ve kapitalizmin yükselişiyle ilişkilendirmiştir. “Polisiye romanın tarihi de bir toplumsal tarihtir, zira burjuva toplumunun -hatta meta üretiminin- tarihine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır ve onun tarafından üstbelirlenmiştir. Burjuvazinin tarihinin kendini niçin bu kadar özel edebi tür içinde yansıttığı sorusunun cevabı şudur: burjuva toplumunun tarihi mülkiyetin tarihidir; mülkiyetin tarihi de kendi zıddının, yani suçun tarihini içerir” (Mandel, 1996: 170).

Ernest Mandel'in açıklamalarına dayanarak polisiye roman türünün kurgusunun ve karakterlerinin toplumsal geçişler paralelinde dönüşümler sergilediğini söyleyebiliriz. Bu nedenle türün ilk örneklerindeki kahramanlar üst sınıftan gelme zeki hafiyelerdir. Ne zaman ki suçlarla bireysel olarak mücadele edilememiş ve devletin kolluk kuvvetlerine olan ihtiyaç artmış işte o zaman polisiye romanlarda polis dedektifleri kahraman olarak kurgulanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan polisiye roman alt türlerinin yine yaşanan toplumsal geçişlerden kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan siyasi gelişmeler neticesinde ortaya çıkan casus romanı veya şiddetin, vahşetin ve tehlikenin kol gezdiği 1920'lerde Amerika'da ortaya çıkan kara roman buna örnek gösterilebilir.

Polisiye romanın İspanyol edebiyatındaki tarihi XIX. yüzyıla dayanmaktadır. 1853 yılında Pedro Antonio de Alarcón'un *El clavo* adlı öyküsü ve yüzyılın sonunda Emilia Pardo Bazán'ın *La cana* ve *La gota de sangre* adlı öyküleri türün ilk örneklerindedir. XX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan polisiye romanlar ise nitelik bakımından özgünlük taşımamış, Sherlock Holmes romanlarının taklitleri şeklinde yazılmışlardır. Türün, özgün nitelikler taşıyarak yükselişi için, 1970'li yılları beklemek gerekmiştir.

1936-1939 yılları arasında yaşanan İspanya İç Savaşı sonunda yönetimi ele geçiren Franco, 1975 yılında ölene kadar ülkeyi diktatörlük rejimiyle yönetmiştir. Baskının ve sansürün hüküm sürdüğü bu yılların ardından ülke, siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak büyük bir değişim sürecine girmiştir. Polisiye romanın ortaya çıkması ve güçlenmesi için temel şartlar olan “meşru burjuva düzeni, çoğulcu demokratik sistem, kapitalist toplum

ve kentleşme” İspanya’da ancak Franco’nun ölümünün ardından başlayan demokrasiye geçiş döneminde varlığını gösterebilmiştir (Colmeiro, 1992: 30).

İspanya ve Latin Amerika ülkelerinde yakın zamanda yaşanan toplumsal ve siyasal değişimler polisiye romanın gelişmesi için uygun ortamı hazırlamıştır. Bu ülkelerin çoğunda yaşanan demokratikleşme, şehirleşme, kentsel yapılanmalar ve bunlardan etkilenen toplumsal ilişkiler beraberinde birçok soruna da yol açmıştır. Büyük toplumsal dengesizlikler, şiddet, üst sınıf politikacıların ve ekonomistlerin yozlaşması veya uluslararası organize suç ağları bu sorunlardan bazılarıdır. Bununla beraber kazanılan özgürlüklerle birlikte bu problemleri eleştirel bir yaklaşımla inceleme imkanı da doğmuştur. Hatta bu özgürlükle birlikte şimdiye kadar konuşulmayan şiddetli ve travmatik geçmiş de incelenme şansı yakalamıştır. Polisiye roman bu noktada eleştirel bir pozisyon üstlenerek önemli bir edebi araç haline gelmiştir (Colmeiro, 2015: 17).

İspanya’da Franco’nun ölümüyle birlikte başlayan demokrasiye geçiş sürecinde yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimler neticesinde artan sorunlar ve suçlar karşısında polisiye roman, toplumsal bir gözlem ve kültürel bir eleştiri aracına dönüşmüştür. Klasik formunda toplumsal düzeni yasallaştıran ve güçlendiren bir izlek ortaya koyan polisiye roman, artık toplumdaki büyük değişimleri inceleyerek, sorunlarla yüzleşerek çağdaş toplumun yeni endişelerine cevap veren bir yapıya bürünmüştür. Dolayısıyla çağdaş dönemde polisiye roman fazlasıyla politik bir yapıya sahip olmuştur (Rivero Grandoso, 2004: 155). Mevcut kapitalist düzenin şiddetini açığa çıkarmış ve izlediği bilinçsiz politikadan dolayı ahlaksal olarak belirsiz ve sorgulanabilir bir sonuç doğursa da dedektifin kadın düşmanı, cinsiyetçi ve ırkçı olduğu erkeksi bir savunma mekanizmasıyla yeni bir bireysel davranış yasası ortaya koymuştur. Klasik polisiye romanın aksine çağdaş dönemde tür, toplumsal düzenin rasyonelliğini, polis etiği ve hukuk sisteminin adaletini sorgulamaya açmış ve kapitalist düzenin eksikliklerine ahlaksal bir eleştiri getirmiştir (Colmeiro, 2015: 18).

Aslında polisiye roman, İspanyol edebiyatında 1950’li yıllarda Franco rejiminin meşruluğunu, polisin baskıcı tutumunu, adaletsiz ekonomiyi, toplumsal eşitsizliği ve yozlaşmayı, kısacası Franco diktatörlüğünü üstü kapalı bir şekilde eleştirmeye başlamıştı. Mario Lacruz’un 1953 yılında yayımlanan *El inocente* adlı romanı bu anlatı formuna örnek olarak gösterilebilir. Romanda devletin ve polisin baskıcı tutumu, insan haklarının İspanyol toplumundaki eksikliği ve yozlaşma gibi konular işlenmiştir. Yine diktatörlük süresince Manuel de Pedrolo, Aurelia Capmany ve Jaume Fus-

ter gibi Katalan yazarlar kendi dillerinde rejime karşı polisiye roman örnekleri vermişlerdir (Colmeiro, 2015: 19). Franco'nun son dönemleri ve sonrasında öne çıkan diğer önemli yazarlar ise Manuel Vázquez Montalbán, Andreu Martín, Eduardo Mendoza, Juan Madrid, Jorge Martínez Reverte ve Lorenzo Silva gibi isimlerdir.

Verilen bilgiler ışığında ortaya çıkan bir gerçek ise polisiye romanın başından itibaren taşıdığı cinsiyetçi yaklaşımdır. Türün ilk örnekleriyle birlikte yüceltilen erkek, polisiye romanın alt türlerinden biri olan kara romanda ilahlaştırılmıştır. Raymond Chandler, *The Simple Art of Murder*'da kara roman dedektifi için şu ifadeler yer verir: "Bu hikâyelerdeki dedektif adam gibi olmalı. O kahramandır; her şeydir. Tam bir adam, sıradan bir adam ve sıra dışı bir adam olmalıdır" (1988: 7). Erkek her şey haline gelirken kadın, öteki olarak kurgulanmış ve olumsuz stereotiplere indirgenmiştir. Fakat son yıllarda kadın yazarlar sayesinde polisiye roman, romanlarda süregelen cinsiyetçi tutumu ve toplumdaki ataerkil değerleri deşifre etmek, eleştirmek ve ters yüz etmek için de bir araç olarak kullanılmıştır (Colmeiro, 2015: 18).

2. *Estudio en Lila* Romanının İncelenmesi

1975 yılında Franco'nun ölümünün ardından birçok ülkede çoktan başlamış olan ikinci dalga feminizmin yankısı İspanya'ya da ulaşmıştır. Franco diktatörlüğü süresince iyi bir eş, iyi bir anne, yuvasını eşi ve çocukları için çekip çeviren kısacası evcimenlikle ilişkilendirilen kadınlar, demokrasiyle birlikte seslerini duyurma fırsatı yakalamışlardır. Uzunca bir süre kamusal alandan, eğitimden ve yasal haklardan mahrum bırakılan kadınlar, kayıp kimliklerinin peşlerine düşmüşler ve toplumda eşit haklarla yaşam hakkı talep etmişlerdir. Feminizm çatısı altında birleşen bu kadınlar, diktatörlük süresince gizli mahalle birlikleri şeklinde hareket etmişlerdir. Franco'nun ölümünden yalnızca iki hafta sonra Madrid'de düzenledikleri ve eğitim, aile, cinsellik, iş, kürtaj ve boşanma gibi konuların gündeme geldiği "Birinci Kadın Özgürlüğü Toplantısı" ile kitlesel olarak kendilerini göstermişlerdir (Coşkun Adıgüzel, 2019: 5).

1976 yılının ocak ayında İspanyol kadınları sokaklara dökülmüş ve ülkedeki ilk feminist protestoları düzenlemeye başlamışlardır. "Hakların için savaş" sloganıyla demokratik bir toplum arzusu taşıyan bu kadınlar, polis gücüyle dağılmış, sonraları kadın birlikleri kurarak o dönemde yasak olan gebelik önleyicileri kendi aralarında yaymaya başlamışlardır. "Ben de korunuyorum" ve "Ben de lezbiyenim" cümleleriyle birbirlerini desteklemiştirlerdir. Aralarındaki dayanışmanın her geçen gün büyüdüğü bu feministlerin önde gelen talepleri şu şekilde sıralanmıştır: Özgür cinsellik, cinsel eği-

tim, zinanın sadece kadınlar için suç oluşunun sona ermesi, yasal gebelik önleyiciler, boşanma hakkı, kürtaj hakkı, ücretli bir iş (Varela, 2019: 128-129). Dolayısıyla ikinci dalga feminizmin İspanya'daki ilk etkilerinin cinsel özgürleşme yolunda yaşandığı söylenebilir.

1978 Anayasası, İspanya için bir dönüm noktasıdır fakat kadınlar için beklenen talepleri karşılamamıştır. Anayasanın yazımında sadece erkeklerin bulunması yaşanan en büyük hayal kırıklığı olmuştur. Bunun üzerine kadınlar daha ateşli bir şekilde mücadeleye girişmişlerdir. 1980'li yıllar İspanya'da feministlerin güvenli ve sağlıklı bir cinsellik ve kürtaj hakkı için çetin mücadeleler verdikleri yıllardır. Bu dönemin dikkat çeken sloganı “Biz doğuruyoruz, biz karar veriyoruz” olmuştur. 1985 yılında bir grup doktor hapse girme tehlikesine karşı gerçekleştirildikleri bir kürtajı basın yoluyla halka duyurmuştur (Varela, 2019: 132). Bütün bu mücadelelerin sonucunda 1978 yılında doğum kontrol hapı serbest bırakılmış, kadınlara zina cezası kaldırılmış; aynı şekilde 1981 yılında boşanma, 1985 yılında da kürtaj yasağı kaldırılmıştır.

Toplumda yaşanan bu gelişmeler 1980'li yıllarda kadın yazarlar tarafından kaleme alınan polisiye romanlar aracılığıyla gündeme getirilmiştir. María Antonia Oliver'in 1985 yılında yazdığı *Estudio en Lila* romanı da bu romanlardan bir tanesidir. Orijinali Katalanca olan roman daha sonra İspanyolcaya çevrilmiştir. Romanın başkahramanı özel dedektif Lonia Guiu, İspanyol edebiyatında bir polisiye roman serisinde kurgulanmış ilk kadın dedektiftir. *Estudio en Lila* romanından sonra aynı kahramanın yer aldığı diğer iki roman 1988 yılında yayımlanan *Antípodas* ve 1994 yılında yayımlanan *El sol que engalana*'dır.

Estudio en Lila romanının kahramanı Lonia Guiu, yardımcısı Quim ile birlikte Barcelona'da özel dedektif olarak kendi dedektiflik bürosunda çalışmaktadır. Quim'den başka gerektiği zamanlarda fotoğrafçı olarak Nieves de kendisine eşlik etmektedir. Otuz beş yaşında, bekar, kararlı ve cesur bir kadın olan Lonia, ruj koleksiyonu yapmaktadır; öyle ki sinirlendiğinde veya dağıldığında ruj alarak sakinleşmektedir. Jinekolog arkadaşı Mercedes sayesinde feminizm konusunda fikirleri şekillenmiş olan Lonia, militanca olmasa da feminizmin sözcülüğünü yapmaktadır. Silah kullanmayı reddeder; onun yerine savunma sporlarını tercih eder.

Kahramanın kendi adını yeniden şekillendirdiği romanda polisiye romanın olmazsa olmaz erkeklik metaforu olan silah reddedilmiş, onun yerine savunma sporu, ruj ve bisturi koyulmuştur. Böylece yazar, türün cinsiyetçi yapısına ve ataerkil toplum sistemine meydan okumaktadır. Lonia'nın tam adı Apolonia'dır. Erkek ismi olan “Apolo”yu adından çıkarır ve

sadece Lonia'ya kullanır. Silah kullanmayı reddeder; savunma sanatlarını tercih eder. Silah gibi penisi andıran ruj ile ofisinin duvarlarına notlar alması, ruj koleksiyonu yapması ve ruja sürekli vurgu yapılmasıyla polisiye romanın erkek dedektifinin silahıyla sağladığı güç, sanki ruj aracılığıyla kadın dedektife verilmek istenmektedir. Kendisine tecavüz eden erkeklerin bisturiyle penislerini kesen Elena Gaudí de aynı şekilde yine penisi andıran bisturi ile sembolik olarak gücü ele geçirmektedir.

Romanda iki farklı soruşturma eş zamanlı olarak yürütülür. Soruşturmalardan bir tanesi evinden kaçan on beş yaşlarında Sebastiana adlı bir kızın bulunmasıdır. Sebastiana'nın ailesi, Lonia'nın eski iş yerinden arkadaşı Jerónima aracılığıyla Lonia'ya ulaşmıştır. Sebastiana tecavüze uğramıştır ve hamiledir. Ailesinin olayı öğrendiklerinde vereceği tepkiden korktuğu için Mallorca'dan kaçarak Barcelona'ya gelir. Bir kaç kez kürtaj yaptırmaya karar verir fakat günah olduğuna olan inancından dolayı vaz geçer. Lonia genç kızı bulur, ona yardımcı olmaya çalışarak kendi evine götürür fakat Sebastiana, yaşadığı korku ve baskıya daha fazla dayanamamaya Lonia'nın evinin banyosunda intihar eder. Diğer soruşturma ise Elena Gaudí adında antika işiyle uğraşan bir kadının sahte çekle dolandırıldığını iddia ettiği üç adamın bulunmasıdır. Lonia adamları sırasıyla bulur fakat enteresan bir şekilde adamlar aynı sırayla ölürlür. Başından beri Elena'nın kendisinden bir şeyler sakladığını anlayan Lonia, soruşturmanın sonunda Elena'ya suçüstü yakalar ve gerçeği öğrenir: Elena Gaudí tanımadığı ve toplumda önemli konumlarda bulunan üç adam tarafından tecavüze uğramıştır ve elindeki tek kanıt olan bir araba plakasıyla o adamların peşine düşmüştür. Amacı adamları Lonia'ya buldurup penislerini keserek onları cezalandırmaktır.

Lonia Guiu'nun hem kahraman hem anlatıcı olduğu *Estudio en Lila* romanı, dönemin toplumsal gerçekliklerin yanı sıra cinsel bir politikanın gölgesinde kurgulanmıştır. Türün geleneksel yapısının dışına çıkılarak erkek dedektif yerine bir kadın dedektif kurgulanmış ve daha başından türün gelenekselliği bozguna uğratılmıştır. İspanyol toplumunda kadınların 1980'li yıllarda kamusal alanda erkeklerle eşit şartlara ve iş imkanına sahip olamadığı göz önünde bulundurulursa Lonia'nın özel dedektif olması ve bağımsız bir şekilde kendi kararlarını vermesi toplumsal bir başkaldırı olarak yorumlanabilir. O dönem hararetli bir şekilde hakları için mücadele veren İspanyol kadınının yansıması bir kadın olarak yazarın kendisinde ve doğal olarak romanda açıkça görülmektedir. Kahraman, daha romanın başında erkek bir yardımcıya emir verenin, onu yönetenin ve kararları alan kişinin kendisi olduğunu, yardımcısı Quim'in bir müşteriye dair ilk izlenim-

lerinden olumsuz yorumlar yapması üzerine açıkça belirtir: “Ama ruhsatı olan bendim, ofisi kuran, ofisin vergilerini ödeyen bendim; ona iş arkadaşım diyorum ama hoşuma gittiği için; gerçekte o benim maaşlı çalışanımdır. O yüzden işi seçen ve iş bölümü yapan bendim.” (Oliver, 2018: 18-19).

Yürütülen cinsel politika çerçevesinde romandaki diğer kadın karakterler de toplumda önemli pozisyonlarda görev almaktadırlar. Jerónima sosyal hizmetlerde görevlidir. Nieves soruşturma boyunca çektiği fotoğraflarla Lonia'nın işini kolaylaştırır. Lonia'nın müşterisi Elena Gaudí antikacıdır. Mercedes aktif bir feminist ve jinekologdur. Kadın meslektaşlarından kurduğu bir grup doktorla birlikte kendilerini, rapor edilmeyen tecavüz vakalarını, tehlikeli kürtajları ve buna benzer konuları incelemeye adanmışlardır. 1980'li yıllarda İspanyol kadınları arasında her geçen gün artan dayanışma, Mercedes ve arkadaşları arasında yansımaları bulmaktadır. Lonia'nın, ahlaksız sevgililerin kurbanlarını veya uzlaşılması mümkün olmayan anne babaların genç kızlarını bulmasında Mercedes önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda Lonia'nın feminist bilinç kazanmasında da oldukça etkili bir kadındır. Sorunları önlemek için daha oluşmadan onları çözmeleri gerektiğini söyler; bu nedenle Lonia'ya yanına daha fazla uğraması gerektiği konusunda söylenir. Kadınların problemlerini çözmeleri noktasında onlara yardımcı olur, onları bilinçlendirmeye çalışır ve bunun karşısında ücret talep etmez. Her seferinde feminist nutuklar çeker ve Lonia'nın farkına bile varmadığı sorunları keşfetmesini sağlar. “Ofisinden öyle afallamış bir şekilde çıkardım, burnumun ucundaki kanıtları görmeyi bilemediğim için kendimi öyle aptal hissedirdim ki...” (Oliver, 2018: 25).

Romandaki kadın karakterlerin dayanışma içinde sorunlarını çözmeleri, İspanya'da 1980'li yıllarda, kadınların ortak deneyimleri paylaştıkları dolayısıyla da ortak bir ilke etrafında kadın topluluğu olarak hareket etmeleri gerektiğine inanan eşitlik feministlerine işaret etmektedir (Yang, 2009: 62). Kahramanın kendisi de bu dayanışmanın içinde yer alır. Tecavüze uğrayan ve hamile kalan on beş yaşındaki Sebastiana'yı kendi evine götürür. Kürtaj yaptırmaması için ona yardımcı olur. Soruşturmayı kendisine getiren eski arkadaşı Jerónima'yı ve Sebastiana'nın kendi ailesini karşısına alarak genç kızın iyi olması için elinden geleni yapar. Tecavüze uğramış olan diğer müşterisi Elena Gaudí'ye de aynı şekilde yardımcı olmaya çalışan Lonia, romanın sonunda kadını suçüstü yakalamasına rağmen hem tecavüzcüsünün penisini kesmesine izin verir hem de ardından kaçmasına yardımcı olur.

Romanda işlenen iki ana konu, romanın yazıldığı dönem üzerinde çokça durulan konulardan olan tecavüz ve kürtaj konusudur. Lonia'ya ge-

len her iki soruşturmadaki kadın da tecavüz mağdurudur. Romanın tecavüz konusunu merkezine alması, yazıldığı dönem tecavüzün İspanya’da olan yaygınlığına dayanmaktadır (Godsland, 2007: 20). Susan Brownmiller’a göre tecavüz, erkeklerin kadınları “korku içinde bıraktıkları bilinçli bir sindirme sürecinden başka bir şey değildir” (1984: 15). 1970’lerden itibaren feminizmin ele aldığı temel konularından biri haline gelen tecavüz kavramı, erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurma, kadınları kontrol altına alma; kısacası kadınları korkutarak eril iktidarın kadınlar üzerindeki hâkimiyetini sürdürme ve güçlendirme politikasıyla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla tecavüz, kökleri ataerkil toplumdan gelen cinsel nitelikli bir şiddet biçimidir. *Estudio en Lila* romanında konu edilen tecavüz kavramıyla da eril şiddetin, saldırının hedefindeki kişinin sıklıkla kadın olduğu ataerkil toplumdan kaynaklandığına işaret edilmektedir. Bu haliyle roman, yazıldığı dönem feminist hareketin gündemindeki konulardan birine ışık tutmakta ve ataerkil toplum sistemini eleştirmektedir.

Tecavüze uğrayan kişilerden bir tanesi kırklı yaşlarında yetişkin bir kadınsa diğeri on beş yaşında bir genç kızdır. İki farklı sosyal çevreye ait olan bu kadınların tecavüz karşısındaki tutumları farklıdır. Bu noktada yazar, farklı sosyal çevrelerin ortak kadın sorunları karşısında farklı yaklaşımlar sergileyebildiğini ortaya koymaktadır. Tecavüze uğradıklarında bununla baş etme yöntemleri sınıf farklılıklarından ve sosyal çevrelerinden dolayı farklı olsa da yaşadıkları hayal kırıklığı ve zedelenme iki kadında da ortaktır. Kırklı yaşlardaki tecavüz mağduru Elena Gaudí, kendisine uygulanan ataerkil şiddetin cezasını, tecavüzcülerin penisini keserek kendisi vermek istemiştir. Elena’nın tecavüzcülerini hadım edişiyse demokrasiye geçiş döneminde İspanyol sokaklarında duvarları süsleyen “Tecavüze karşı kastrasyon” sloganına işaret edilmektedir (Bados Ciria, 2010: 32). Soruşturma tamamlandıktan sonra Lonia, olayları Luis Arquer’e anlatırken aralarında geçen konuşmada bu gönderme açık bir şekilde vurgulanmaktadır:

—Açık mor renkte ‘Tecavüze karşı kastrasyon’ yazılmış duvar yazısından hiç birini görmedin mi?

—Evet gördüm, bence vahşice.

—Bence de, dedim ve aklıma Sebastiana gelince kendi doğrulamam konusunda şüpheye düştüm. Ama aksini de söylemeye cesaret edemedim ve ekledim: İşte bu kadın bu sloganı gerçeğe dönüştürdü.” (Oliver, 2018: 207).

Lonia bir erkek karşısında duvarlara yazılan bu sloganı içten içe desteklediğini söylemeye cesaret edememiştir. Çünkü ataerkil zihniyet ve güç

karşısında kadınlar hala baskı altında olmaya devam etmişlerdir. Duvarlara yazılan bu sloganın rengi olan açık mor yani lila, romana da adını veren renktir. Bilindiği gibi feminizm, mor renk ile sembolize edilmektedir.

Romanın sonunda Lonia, Elena'yı üçüncü tecavüzcüsünün penisini kesmeden hemen önce yakalar. Elena çantasından silahını çıkartır ve Lonia'ya doğrultur. Amacına ulaşana kadar vaz geçmeyeceğini söyler ve aralarında geçen konuşmada Lonia, bütün gerçeği öğrenir. Elena aslında adamların penislerini kestikten hemen sonra ölmeleri için ailelerine ve hastaneye haber vermiştir. Çünkü asıl amacı adamları öldürmek değil; penislerinin yokluğu sayesinde hayatları boyunca ırz düşmanı olduklarını hatırlamalarını sağlamaktır. Elena'ya tecavüz edenlerden Ernesto Gomara'nın adamları, soruşturma sırasında Lonia'ya da tecavüz etmeye çalışmışlar fakat dedektif ellerinden kurtulmayı başarmıştır. Kendisine tecavüz edilmeye çalışıldığını, Sebastiana'nın ölü bedenini ve Elena'nın arka arkaya üç adam tarafından tecavüz edilmesini düşününce onun adamı hadım etmesine izin vermiş ve kaçmasına yardımcı olmuştur. Böylece eşitlik feministleri tarafından ileri sürülen ve gerçekleştirilen kadınlar arasındaki dayanışma ilkesinin ve kadınların ataerkil güç ve saldırganlık karşısında sahip oldukları ortak yaşam deneyiminin altı çizilmiştir.

1980'li yıllarda polis imajı, Franco döneminin etkisiyle olumsuz olmaya devam etmiştir. Rejimle özdeşleşmiş, baskıcı ve yozlaşmış polis figürü *Estudio en Lila* romanıyla da yansıtılmıştır. Lonia, tecavüze uğradığında durumu neden polise bildirmediyini sorar ve Elena'dan "Ne işe yarayacaktı ki?" cevabını alır. "Tabi ki de hiçbir işe yaramayacaktı" (Oliver, 2018: 200). Aynı şekilde Ernesto Gomara'nın maddi gücünden dolayı emri altında olan polisler, haneye tecavüz ve adam yaralama bahanesiyle Lonia'nın ofisine gelmiş ve onu tehdit etmişlerdir: "Eğer dikkatli olmazsanız ruhsatınızı geri alırız. İnsanları rahatsız edemezsiniz... Eğer benim karım olsaydın emin ol ki ..." (Oliver, 2018: 121). Lonia'nın yardımcısı Quim'le dalga geçmişler ve bir erkek olarak kadının emri altında çalışmasından dolayı Quim'i küçümsemişlerdir. Polisin söylemi Franco'nun kadını silikleştiren ve sadece bedene indirgeyen ataerkil zihniyetini yansıtmış ve dönemin toplumsal cinsiyet rollerini açığa çıkarmıştır.

Romandaki diğer tecavüz mağduru on beş yaşındaki Sebastiana'dır. Mallorcalı genç kız tecavüze uğrayıp hamile kalınca evinden kaçıp Barcelona'ya gelir. Başına gelenleri ailesine anlatmaktan korkmuş ve yaşadığı olaydan dolayı suçluluk duymuştur. Ailesine ulaştığı mektuptaki pulun Barcelona'dan olduğunu görünce Mallorca'dan kızlarını aramaya gelen anne baba daha ilk sayfada Lonia'ya durumu anlatırlarken kızlarından

daha çok komşularına ne diyeceklerinin kaygısını taşımaktadırlar: “Ne babası ne ben uyuyabiliyoruz, ne de başka bir şey konuşuyoruz; komşular da onu sormaya başladılar, ne açıklama yapacağımızı bilemiyoruz. Eğer duyulsa, Allah’ım ne büyük skandal!” (Oliver, 2018: 9).

Lonia, Sebastiana’yı bulur fakat Jerónima’dan ve kızın ailesinden bu gerçeği saklar. Çünkü savunmasız ve bitkin Sebastiana, ailesinin vereceği tepkiden korkmaktadır. Kız kafasını toparlayabilsin ve kendine gelebilsin diye onu kendi evine götüren Lonia, her gece aynı konuşmaları yaparak kızı rahatlatmaya ve ona yardımcı olmaya çalışmıştır. Sebastiana çocuğu doğurmak istememekte fakat kürtajın da günah olduğuna inanmaktadır. Korku ve ikilem arasında sürekli karar değiştirip durur. Lonia, Jerónima’ya kızı bulduğunu, tecavüze uğramış olduğunu ve hamile olduğunu anlatınca Jerónima, Sebastiana’ya kürtaj olmaması yönünde telkinlerde bulunur. Lonia ve Mercedes’in Sebastiana’yı kürtaj yaptırması konusunda etkilediklerini düşünür ve onları eleştirir fakat Sebastiana üzerindeki asıl etkiyi kendisi yapar ve eğer kürtaj yaptırırsa ömür boyu pişmanlık duyacağını söyleyerek genç kızı içinden çıkılmaz bir noktaya sürükler. Lonia’nın durum hakkındaki düşünceleri aracılığıyla toplumda kürtaj hakkındaki düşüncelerin ve yaklaşımın baskıcı Franco dönemindekinden çok da farklı olmadığı vurgulanmıştır:

“Ben on beş yaşımdayken başıma böyle bir olay gelseydi ben de aileme durumu söylemeye cesaret edemezdim ve ben de kürtajın günah olduğunu düşünürdüm. Bu nedenle kızın durumunu ve ruh halini çok iyi anlıyordum. Anlamadığım şey yirmi senede bazı şeylerin ne kadar az değişmiş olduğuydu.” (Oliver, 2018: 63).

Sebastiana’nın sonunda Lonia’ya “Bu olanlar senin başına gelseydi sen ne yapardın?” sorusu üzerine Lonia düşüncelerini açık bir şekilde onunla da paylaşır:

“Öncelikle onu ihbar ederdim ve yakalanması için uğraşırdım. Sonra belki bebeği doğurmaya karar verebilirdim çünkü benim açıklama yapmak zorunda olduğum bir ailem ya da anne babam yok... Ve çocuğa sorunsuz bir şekilde bakabilecek bir mesleğim ve işim var, insanların dedikodularını da duymazlıktan gelecek yaştayım. Ayrıca büyük şehirde insanlar sana o kadar karışmıyor... Ama eminim ki bebeği doğurmak istemezdim çünkü onu isteyerek yapmadım, zorla oldu ve bebek şuan yaşadığım hayatı yaşamama engel olurdu. Kendimi Mercedes’in ellerine bırakırdım ve...” (Oliver, 2018: 83).

Kendisi de Mallorcalı olan fakat Barcelona’da yaşayan yazar, roman- da Jerónima, Sebastiana ve Sebastiana’nın ailesiyle Mallorca/kırsal, Lonia ve Mercedes ile Barcelona/kent arasındaki farklılıklara da dikkat çekmek- tedir. Bu fark özellikle tecavüz ve kürtaj konularında yaşanan fikir ayrılık- larıyla vurgulanmıştır. Kahramanın kendisi de Mallorcalıdır ve daha önce kendisi de bu insanların düşüncelerini paylaşmıştır fakat Barcelona’ya gelip Mercedes ile tanıştıktan sonra fikirleri değişmiştir. Sebastiana da aslında kürtaj olup bir iş bulup hayatına Barcelona’da devam etmek iste- mektedir. Lonia ile olan konuşmasının ardından rahatlamış bir şekilde er- tesi gün kürtaj yaptırmaya karar vermiştir. Fakat Jerónima, Mallorca’dan tekrar gelir ve ailesinin polise gitmesini engellemek için onlara Sebastia- na’nın bulunduğunu söylemek zorunda kaldığını ve kızı ailesine geri gö- türmeye söz verdiğini söyler. Aileye kızlarının tecavüze uğradığını ve ha- mile kaldığını ise söylemeye cesaret edememiştir. Zaten söylese de inan- mayacaklarını belirtmiştir:

“—Kızlarının bir tecavüz sonucu hamile kaldığını da söyledin mi onla- ra?

—Hayır, cesaret edemedim... Üzülecekler... Ayrıca inanmazlardı...

—Eğer kız kürtaj yaptırmamaya karar verirse inanmak zorunda kala- caklar...

—Hayır, hamile olduğuna tabii ki inanacaklar... Ama tecavüze...

—Görüyorum ki onlar da ‘eğer bir kadın tecavüze uğruyorsa demek ki...’ kafasında olan insanlardan...” (Oliver, 2018: 110).

Sebastiana’nın ailesiyle toplumun tecavüze ve kadına bakış açısı yansıtılmıştır. Onların zihniyetine göre eğer bir kadın tecavüze uğruyorsa bu ancak kadının namuslu olmamasından kaynaklanmaktadır. Lonia, Se- bastiana’ya XX. yüzyılın başında tecavüze uğrayacağı sırada günaha gir- memek için on bir yaşında öldürülmeyi tercih eden María Goretti’yi hatırla- tır. Şehit edildiğine inanılan ve daha sonra Katolik Kilisesi tarafından kut- sallaştırılıp ikonlaştırılan bu kız çocuğunun saflığından dolayı şehit oldu- ğunu düşündüğünü söyler ve ekler: “Suç, senin tecavüze rıza göstermende değil Sebastiana, seni buna mecbur edende; bunu kafana sok ve başın dik yürü... Ne anne babanın ne de bir başkasının sana bunun tersini düşün- dürtmesine izin verme” (Oliver, 2018: 111).

Sebastiana çaresizlik içinde ne yapması gerektiğini sorar. Bunun üze- rine Jerónima ve Lonia arasında bir tartışma başlar. Jerónima tek çıkar yo- lun onunla birlikte Mallorca’ya ailesinin yanına geri dönmesi ve günah olduğu için kürtaj yaptırmaması olduğunu ileri sürer. Lonia ise Barcelo- na’da kalıp kürtaj yaptırabileceğini, böyle bir durumda kürtaj yaptırması-

nın yasal olduğunu söyler. Kürtaj yasağı İspanya’da romanında yayımlandığı 1985 yılında kaldırılmış, fakat üç şartla sınırlanmıştır: tecavüz sonucu hamile kalındıysa, bebeğin gelişiminde bir sorun varsa ve hamilelikle birlikte anne hayati bir risk taşıyorsa. Tartışmanın sonunda Sebastiana, Barcelona’da kalmaya fakat kürtaj yaptırmamaya karar verir. Daha sonra fikrini tekrar değiştirerek kürtaj yaptırmak ister fakat kürtaj yaptıracığı gün, kendini kötü hisseder; mide bulantıları vardır ve durmadan kusar. Lonia’yı arayarak kliniğe tek başına gitmekten korktuğunu kendisine eşlik etmesini istediğini söyler. Lonia, yoğun bir şekilde Elena Gaudí soruşturmasıyla ilgilenmektedir ve Sebastiana’yı tamamen unuttur. Anlaştıkları saatte kliniğe gitmeyince Mercedes Lonia’yı arayarak Sebastiana’ya ulaşamadığını söyler. Sebastiana, Lonia için ruja benzeyen kalemliğin içine bir not bırakarak Lonia’nın evinin banyosunda intihar etmiştir:

“Sevgili Lonia, elimde kalan paranın tamamını sana bunu almak için harcadım. Yardımların karşısında komik bir teşekkür etme şekli ama daha iyi bir şey düşünmek için kafam yerinde değil. Annem aradı. Numaramı Jerónima vermiş ve ona hamile olduğumu söylemiş. Bana tecavüz ettiklerini ve kürtaj yaptırmak istediğimi. Beni azarladı. Bir sürü şey yakıştırdı bana. Babamla birlikte beni almaya geleceklerini ve babamın bana hak ettiğimi vereceğini söyledi. Ailemizde daha fazla utanç istemiyorlar. Bana ne olduğunu sana nasıl açıklayayım bilmiyorum. Korkuyorum. Ama aynı zamanda onlara bir üzüntü yaşatmayı, utancın aslında ne olduğunu öğrenmelerini çok istiyorum. Ölmeyi seçiyorum. Uyumak ve bir daha geri dönememek için bir kutu Valium aldım. Hapların hepsini içtikten sonra damarlarımı keseceğim. Kan kaybederek öleceğim. Sadece sana çok sorun çıkardığım için acı çekiyorum. Benim adıma Mercedes’ten özür dile. Ve banyonu kirlettiğim için bana kızma. Sebastiana.” (Oliver, 2018: 164).

Sonuç

İspanya’da 1975 yılında Franco’nun ölümüyle birlikte başlayan demokrasiye geçiş sürecinde ortaya çıkan olumsuz şartlar polisiye roman türünün gelişimine zemin hazırlamıştır. Tür, ortaya çıkan sorunları konu edinerek politik bir yapıya bürünmüş ve eleştiri aracı olarak kullanılmıştır. Aynı dönemde ikinci dalga feminizmin İspanya’da etkisini göstermeye başlamasıyla birlikte kadın yazarlar da ataerkil toplumu incelemek ve eleştirmek için polisiye roman türünde eserler vermeye başlamışlardır. Türün cinsiyetçi yapısını kıran ve dönemin en çok üzerinde durulan konularına odaklanan romanlardan bir tanesi 1985 yılında María Antonia Oliver tarafından kaleme alınan *Estudio en Lila*’dır. Roman, yazıldığı zaman ve

konusu bakımından örtüşmekte bu nedenle 1980’li yıllar İspanyol toplumu ve kadının toplumdaki konumu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Roman, erkek dedektif yerine feminist bir kadın dedektif yaratarak türün cinsiyetçi yapısını ters yüz etmiştir. Franco döneminin ve daha öncesinin evcimenlikle sınırlanan kadını, *Estudio en Lila* romanında eve sadece uyumak için gider. Mutfağa ise kendisi için hazırlanmış yemeği yemek için girer. Polisiye romanın erkek gücünü sembolize eden silah terk edilmiş, onun yerine geçen ruj ve bisturi gibi sembollerle erkek dedektifin yenilmez gücüyle alay edilmiştir. Polisiye roman türüne kadın bakışıyla farklı bir perspektif kazandırılmış ve polisiye romanda daha önce üzerinde durulmayan konulara yer verilmiştir. Bu anlamda roman, yazıldığı dönemin yani 1980’li yılların toplumsal zihniyetini ve kadının toplumdaki konumunu yansıtmıştır.

1980’lerde feminist gündemde en çok üzerinde durulan konularından tecavüz ve kürtaj, romanda odaklanılan iki konu olmuştur. Bir tür cinsel şiddet olan tecavüz karşısında bile kadının suçlu bulunmasına dikkat çekilmiş ve kadının “namus” kelimesiyle yan yana anılmaya devam ettiği eleştirilmiştir. Tecavüzün ataerkil zihniyetin bir ürünü olduğu ve kadınları aynı oranda tehdit ettiği gerçeği vurgulanmıştır. Korku politikasıyla kadınlar üzerinde egemenlik kurmak için erkekler tarafından bir araç olarak kullanılmaya devam eden tecavüzle birlikte kadın, 1980’ler İspanya’sında bile hem tecavüzcünün hem de ataerkil toplumun kurbanı olmaya devam etmiştir. 1980’li yıllarda yasal düzenlemelerle birtakım şeyler değişmeye başlasa da ataerkil zihniyetin aynı hızla değişmediği; sadece erkeklerin değil bazı kadınların da hala bu zihniyeti desteklediği ve sürdürdüğünün altı çizilmiştir. Mallorca ve Barcelona kırsal ve kent olarak karşı karşıya getirilmiş ve kadınların ataerkil zihniyetin zulmü karşısındaki tutum farklılıkları vurgulanmıştır. Kırsal kesimdeki kadınların eski geleneklere bağlılıklarını sürdürdükleri, tecavüze uğrasa dahi her durumda kadını suçlu çıkarttıkları, kadının hala ailenin şerefi ve namusu olarak görüldüğü ve mahalle baskısının da bu zihniyeti devam ettirmekteki etkisi ortaya koyulmuştur. Ataerkil zihniyetin kırsal kent veya sosyal statü ayrımı yapmadan bütün kadınları eşit oranda tehdit ettiği ve tecavüz aracılığıyla sergilenen bu tehdidin kadınları ortak bir yaşam deneyiminde buluşturduğu görülmüştür.

Kaynakça

Alver, Köksal (2003). “Üç İstanbul Romanı Üzerine Sosyolojik Okuma Denemesi”. *İlmi Araştırmalar*, 15: 19-26.

- Bados Ciria, Concepción (2010). “Feminización de la novela policíaca: alternativas para el cambio sociocultural”. *La imagen de la mujer y su proyección en la literatura, la sociedad y la historia*. (Ed. María Mercedes González de Sande). Sevilla: ArCiBel, 27-47.
- Brownmiller, Susan (1984). *Cinsel Zorbalık: Irza tecavüz olgusunun bir tarihçesi*. (Çev. Suğra Öncü). İstanbul: Cep Kitapları A. Ş.
- Chandler, Raymond (1988). *The Simple Art of Murder*. New York: Vintage.
- Colmeiro, José F. (1992). “Posmodernidad, Posfranquismo y Novela Policiaca”. *España Contemporánea: Revista de Literatura y Cultura*, 5.2: 27-39.
- Colmeiro, José F. (2015). “Novela policiaca, novela política”. *Lectora*, 21: 15-29.
- Coşkun Adıgüzel, Saliha Seniz (2019). “İspanya’da Demokrasiye Geçiş Döneminden Günümüze Kadın”. *İspanya: Kültür, Toplum, Edebiyat İncelemeleri*. (Ed. Saliha Seniz Coşkun Adıgüzel). İstanbul: Kriter, 1-16.
- Çelik, Ejder (2013). “Edebiyat Eseri Toplumun Aynasıdır: Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 104: 59-64.
- Felski, Rita (2010). *Edebiyat Ne İşe Yarar?* (Çev. Emine Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Godsland, Shelley (2007). *Killing Carmens: Women’s Crime Fiction from Spain*. Cardiff: University of Wales Press.
- Goldmann, Lucien (2005). *Roman Sosyolojisi*. (Der. ve Çev. Ayberk Erkay). Ankara: Birleşik Yayınları.
- Mandel, Ernest (1996). *Hoş Cinayet: Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi*. (Çev. N. Saraçoğlu). İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Oliver, María Antonia (2018). *Estudio en Lila*. (Çev. Manuel Quinto). Barcelona: Ediciones Versátil S.L.
- Rivero Grandoso, Javier (2004). “La novela criminal española: del desencanto al boom editorial”. *Miscelanea*, 16: 153-170.
- Şatıroğlu, Ayşen (2005). “Edebiyat Sosyolojisi”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3.11: 173-177.
- Varela, Nuria (2019). *Feminismo para principiantes*. Madrid: Ministerio de Cultura y Deporte.
- Yang, Chung-Ying (2009). “Construcción del género, de la identidad y del espacio: Acercamientos a la novela negra de María-Antonia Oliver”. *España contemporánea: Revista de literatura y cultura*, 22.2: 57-70.